

ЛЕКЦІЯ № 2.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

План

- 1) Поняття екологічних прав громадян;
- 2) Поняття екологічних обов'язків;
- 3) Гарантії реалізації екологічних прав.

Поняття екологічних прав громадян

- — це закріплена в законі і гарантована правом сукупність юридичних можливостей та засобів, які дають змогу задовольняти потреби та інтереси громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Види екологічних прав

- Різноманітність екологічних прав громадян дає можливість здійснювати їх наукову класифікацію. Так, за рівнем правового регулювання екологічні права поділяють на *основні та інші*. Перші - фундаментальні - закріплені в Конституції України, другі - в законах України. Залежно від суб'єктів реалізації виділяють галузеві *та міжгалузеві* екологічні права. Залежно від видів регульованих відносин - еколого-політичні, економічні, соціальні, культурні права. Є й інші класифікації: за формою реалізації - *індивідуальні та колективні*; за ступенем визначеності суб'єктів - *абсолютні і відносні*; залежно від об'єкта реалізації екологічних прав та законних інтересів - *майнові та немайнові*; за охоронно-захисною спрямованістю - *ті, що підлягають охороні або захисту*.

Види екологічних прав:

- а) безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище (право на екологічну безпеку);
- б) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань (право на участь в обговоренні проектів екологічно значимих рішень);
- в) участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- д) об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- е) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом (право на екологічну інформацію);
- є) участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та проведенні громадської екологічної експертизи;
- ж) одержання екологічної освіти;
- з) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом.

Поняття екологічних обов'

ЯЗКІВ

- *Екологічний обов'язок* являє собою встановлену в законодавстві або договорі міру належної, суспільно необхідної поведінки, яка спирається на можливість державного примусу. У ній виражаються як особисті, так і суспільні екологічні інтереси. Через екологічний обов'язок задовольняється інтерес управомоченого в будь-якому еколого-правовому відношенні. Обов'язок відповідає також інтересам самого правозобов'язаного суб'єкта. В екологічному праві обов'язок встановлюється як в інтересах управомоченого, так і в екологічних інтересах держави в цілому.

Класифікація екологічних обов'язків

- **За юридичною силою, ступенем правової урегульованості виділяють:**
  - а) конституційні;
  - б) встановлені в спеціальних законах, переважна більшість норм яких спрямована на регулювання тих чи інших за характером екологічних відносин або пов'язаних з цим відносин;
  - в) передбачені підзаконними нормативними актами та договорами.

Конституційні:

- Стаття 66 Конституції України закріпила обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані їм збитки. А стаття 12 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає обов'язком кожного берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища; здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів; не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів; вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні правопорушення; компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.
- Громадяни України зобов'язані виконувати й інші обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законодавства України. Такі обов'язки в еколого-правовій літературі називають загальними, тобто такими, що повинні здійснюватися будь-якими громадянами незалежно від їх правового статусу.

Встановлені в спеціальних законах:

- Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 12) відносить обов'язки громадян: берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища; здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших нормативів та лімітів використання природних ресурсів; не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів; вносити штрафи за екологічні правопорушення; компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище. Громадяни України зобов'язані виконувати й *інші* обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законів України. Коло екологічних обов'язків також розширюється за рахунок їх закріплення у підзаконних нормативних актах, де вони ще більше деталізуються.

Види обов'язків 2 категорії:

- - загальні;
- - спеціальні.
- - майнові;
- - немайнові.

- **Загальні** притаманні всім без винятку громадянам як суб'єктам екологічного права, до них належать обов'язки, закріплені у Конституції України та Законі "Про охорону навколишнього природного середовища".
- **Спеціальні** обов'язки передбачені чинним поресурсовим екологічним законодавством і базуються на загальних положеннях права власності та природокористування, забезпечення вимог екологічної безпеки тощо. Але поряд із цим містять обов'язки, обумовлені специфікою природного ресурсу, особливостями правового режиму експлуатації відповідного об'єкта. Особливу групу становлять обов'язки, які мають місце при введенні режиму надзвичайного стану, при оголошенні місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації.

- До **майнових** належать обов'язки: компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на довкілля; вносити штрафи за екологічні правопорушення; компенсувати витрати на проведення екологічної експертизи, аудиторського аналізу щодо об'єктів і видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку; впроваджувати нові технології, які запобігають шкідливому впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей, тощо.
- До **немайнових** належать: берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства; здійснювати свою діяльність відповідно до вимог екологічної безпеки; не порушувати права *інших* суб'єктів; провадити екологічну експертизу екологічно небезпечних об'єктів та видів діяльності тощо.

Гарантії реалізації екологічних прав громадян

- - це система юридичних засобів забезпечення здійснення екологічних прав фізичними особами в галузі екологічної безпеки, раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища.

Види гарантій:

- - організаційно-розпорядчі;
- - контрольно-виконавчі;
- - превентивно-обмежувальні;
- - процесуально-правові;
- - охоронювально-забезпечувальні (захисні).

Організаційно-розпорядчі:

- 1. Проведення широкомасштабних заходів щодо підтримання і поліпшення стану навколишнього природного середовища;
- 2. Залучення громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки;
- 3. Сприяння громадянам при здійсненні природоохоронної діяльності, поліпшенні природних умов життя;
- 4. Стимулювання різних форм діяльності громадян в галузі екології.

Контрольно-виконавчі:

- 1. Здійснення державного і громадського екологічного контролю;
- 2. Додержання обов'язків юридичними і фізичними і особами щодо здійснення технічних, організаційних, інших заходів попередження негативного впливу господарської та іншої діяльності на стан навколишнього природного середовища;
- 3. Забезпечення державними органами додержання екологічних вимог при плануванні, розміщенні продуктивних сил, здійсненні іншої діяльності і експлуатації екологічно небезпечних об'єктів;
- 4. Врахування Радами народних депутатів, органами виконавчої влади та іншими спеціально уповноваженими органами в галузі екології пропозицій, зауважень громадян щодо поліпшення стану екологічної обстановки.

Превентивно-обмежувальні:

- 1. Проведення державної, громадської і інших форм екологічної експертизи;
- 2. Ліцензування екологічно небезпечної діяльності
- 3. Видання дозволів на використання природних ресурсів, лімітів на викиди і скиди;
- 4. Обмеження діяльності, що здійснюється з порушенням екологічного законодавства, вимог дозволів на природо-використання, лімітів викидів і скидів;
- 5. Зупинення (тимчасове) екологічно-небезпечної діяльності, анулювання дозволів на природовикористання, лімітів викидів і скидів;
- 6. Припинення діяльності, що здійснюється з порушенням екологічного законодавства.

Процесуально-правові:

- а) управління і контролю в галузі екології;
- б) органи адміністративної юрисдикції;
- в) органи прокуратури;
- г) судові органи.

Охоронювально-забезпечувальні:

- Реалізуються шляхом притягнення винних осіб в порушенні екологічних прав громадян до юридичної відповідальності:
- дисциплінарної;
- адміністративної;
- кримінальної;
- майнової відповідальності.